

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

UIT DE HEMEL OF UIT DE MENSEN?*

Wat doet u eigenlijk met een oude versleten bijbel? U heeft hem jarenlang gebruikt. Maar nu gaat het echt niet meer. Hij ligt uit de band, de blaadjes wapperen in het rond als je niet uitkijkt, het is geen gezicht meer. U koopt een nieuwe. Maar wat doet u nu met die oude bijbel? Weggooien, bij het oud papier, voor de kringloop? Of vindt u dat toch een beetje een raar idee? Het is toch niet zomaar een boek. Het is Gods Woord. Dat gooi je toch niet weg. Misschien bergt u die oude bijbel toch maar netjes ergens op.

Nee, stel u gerust. We zijn vandaag niet bij elkaar om het probleem van de oude bijbel op te lossen. We hebben wel belangrijker dingen te doen. Maar toch, dat je tegen zo'n probleempje aan kunt lopen, dat zegt toch wel iets. Hoe moet je tegen de bijbel aankijken? Hoe moet je ermee omgaan? Het is Gods Woord, de Heilige Schrift. Maar het is toch tegelijk een boek, dat kan verslijten en onbruikbaar worden. Goddelijk; en tegelijk zo menselijk.

Hier in Kampen, aan de Theologische Universiteit, zijn we altijd met de bijbel bezig. Al je werk, of je nu student bent, of docent, draait om dat boek. Dat is het prachtige van ons werk hier. Want eerlijk, er is niets mooiers om je mee bezig te houden dan de bijbel. Maar het betekent ook dat je veel over dat boek moet nadenken. Vragen over de bijbel kun je niet ontwijken. Ze komen voortdurend op je af. Vragen over dat goddelijke boek, dat tegelijk zo men-

selijk is. Misschien wilt u vandaag eventjes met ons meedenken over die vragen.

Zo'n menselijk boek is de bijbel. En dat natuurlijk niet alleen omdat een bijbeltje een keer kan verslijten. Nee, het gaat veel verder. Hoe menselijk is veel in de bijbel niet tot stand gekomen. Een psalmdichter klaagt zijn nood: 'Waarom, o HERE, verstoot U mij, verbergt U uw aangezicht voor mij? Vriend en metgezel hebt U van mij verwijderd; mijn bekenden zijn een en al duisternis' (Ps. 88,19). **Puur** menselijke ellende. Zo menselijk dat God zelfs afwezig lijkt. Een dokter doet zorgvuldig onderzoek naar de gebeurtenissen rond Jezus Christus en gaat dan aan het schrijven: twee boeken zijn het resultaat, Lucas en Handelingen. Hoeveel mensen hebben dat vóór en na hem al niet gedaan, geschiedenissen bestudeerd en beschreven. Zo kun je nog wel een tijd doorgaan. Allerlei mensen hebben hun bijdrage geleverd aan het ontstaan van de bijbel. Het is geen boek dat kant en klaar uit de hemel is komen vallen. Ook in Kampen denken we dat echt niet, al zijn er die ons daarvan verdenken. Een eeuwenlange menselijke geschiedenis ligt achter het ontstaan van de bijbel.

Dat weerspiegelt zich dan ook in de inhoud ervan. Kleine en grote menselijke problemen vind je erin terug. Van de jas die Paulus in Troas heeft laten liggen, tot de diepe ellende van Job, waarin hij zelfs zijn geboortedag vervloekt. Liefdesliederen staan erin, maar ook beschrijvin-

HOOFDARTIKEL

Uit de hemel of uit de mensen?

B. Kamphuis

UIT DE SCHRIFT

Het lied van de wijngaard III

S.S. Braaksma

KERKELIJK LEVEN

De Hervormde Kerk

R. ter Beek

KERKELIJK LEVEN

Onzekerheid over God

R. ter Beek

KERK IN ORDE

De afbakening van de ambten II

M. te Velde

Verloren diepte

G.J. van Middelkoop

LITURGIE

Van één naar twee I

K. Harmannij

BOEKBESPREKING

Licht en schaduw in de

Lage Landen

PERSSCHOUW

G.J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

gen van seksueel wangedrag die er niet om liegen. Diepe gedachten, prachtige literatuur, naast geslachtsregisters en stedenlijsten. Inderdaad: heel de veelvormigheid van het menselijk leven weerspiegelt zich in de bijbel.

En dat o zo menselijke boek wordt nu ook door mensen gebruikt. Mensen lezen erin en bestuderen het. Mensen leggen het uit, houden er preken over, reageren erop in een belijdenis. Mensen verdraaien de inhoud van de bijbel misschien wel, praten die naar zichzelf toe, begrijpen het verkeerd. De bijbel valt altijd weer in handen van mensen. Dat een bijbeltje dan ooit een keer verslijt is nog maar het minst erge. Maar zelfs dat is niet te voorkomen. Dit menselijke boek ondergaat het lot van ieder menselijk geschrift. Zo heeft één van mijn grote voorgangers hier in Kampen, prof. Bavinck dat onder woorden gebracht: 'het woord is schrift geworden, en heeft als schrift aan het lot van alle schrift zich onderworpen'.

Als je met de bijbel bezig bent zul je je dat voortdurend bewust moeten zijn. Bij de *uitleg* van een tekst houd je rekening met de omstandigheden waarin de schrijvers verkeerden, met de lezers die zij op het oog hadden, met de bedoelingen die zij hadden. Anders laat je de tekst misschien heel iets anders zeggen dan hij wil. Je moet ook je eigen beperkingen als uitlegger goed in de gaten houden: hoe makkelijk kun je een tekst niet laten buikspreken, hem aanpassen aan je eigen gedachten, hem onschadelijk maken binnen een van te voren vastliggend systeem. Bij de leer over de Heilige Schrift, waarmee de dogmatiek zich bezig houdt, is dat menselijke van de bijbel ook een heel belangrijk gegeven. Hoe verhoudt zich het werk van de menselijke auteurs tot dat van God die zijn Woord tot ons spreekt in de Schrift? Hoe kun je op een verantwoorde wijze rekening houden met al die va-

riatie in de bijbel, die immers heel het menselijke leven weerspiegelt: wat is centraal, wat ligt meer aan de rand? Zo draaien een heleboel vragen die je bij de bijbel kunt stellen juist om dat menselijke van de Schrift.

Stel je nu voor, dat aan ons deze vraag gesteld zou worden: de bijbel, is die uit de hemel of uit de mensen? Wat zouden we dan antwoorden? U weet, zo'n vraag stelt de Here Jezus een keer aan de leiders van het joodse volk: 'de doop van Johannes, was die uit de hemel of uit de mensen?' (Mk. 11,30). Dat is een vraag naar de oorsprong van de doop van Johannes: had hij het zelf bedacht, of had hij er van God een opdracht voor gekregen? Het is tegelijk een vraag naar de waarde, de betekenis van die doop van Johannes: was het alleen maar mensenwerk, of zat er de kracht van Gods beloften achter? De joodse leiders komen niet uit Jezus' vraag. Ze durven niets anders te antwoorden dan: wij weten het niet. Maar wat zouden wij antwoorden als die vraag ons wordt voorgelegd over de bijbel?

Vandaag durft men best te zeggen: de bijbel is uit de mensen. Dat is zelfs het antwoord dat je overal te horen kunt krijgen: de bijbel is een bundel menselijke geschriften. Mensen hebben verteld van hun ervaringen met God. En ze doen dat, zoals mensen dat nu eenmaal doen: met fouten en vergissingen, terwijl ze soms heel rare ideeën erop nahouden, waar je het absoluut niet meer mee eens kunt zijn. Ze spreken elkaar natuurlijk ook wel eens tegen, hun verhalen kloppen niet altijd met elkaar, zoals dat nu eenmaal gaat als mensen verhalen vertellen. Uit de hemel of uit de mensen? Natuurlijk, uit de mensen! Wat anders als je ziet wat een menselijk boek de bijbel is.

Maar als je dat antwoord geeft, dan moet je wel weten wat je doet. Als je dat oordeel geeft over de oorsprong van de bijbel, dan heb je tegelijk geoordeeld over de waarde, de betekenis van de bijbel. Is dat boek alleen maar mensenwerk? Dan kan het nooit het laatste woord spreken over ons geloof en over ons leven. Dan is het 'er staat geschreven', waarmee de Here Jezus antwoordt op de verzoeken van de duivel, toch eigenlijk geen argument. Want mensen, ook gelovige mensen, kunnen zoveel schrijven. Als je zegt 'uit de mensen', dan heb je alle reden om de bijbel dicht te laten.

Welk antwoord moet je dan geven op de vraag 'uit de hemel of uit de mensen'? Zou je niet kunnen zeggen: het is een verkeerde vraag. Want het is *alletwee* waar. Het is niet 'uit de hemel of uit de mensen'. Maar het is 'uit de hemel én uit de mensen'. Het is Gods Woord én *mensen*-woord. Je moet dat beide tegelijk vasthouden. Misschien kun je het wel vergelijken met wat wij over de persoon van onze Here Jezus Christus belijden. Hij is niet 'God of mens', maar Hij is God én mens, in één Persoon.

Daarstraks liet ik u een paar woorden van Bavinck horen. Eigenlijk trok Bavinck in die woorden ook de vergelijking tussen de bijbel en de persoon van onze Heiland. Hij zei: 'Het woord is schrift geworden'. Dat is duidelijk een zinspeling op wat er in Joh. 1,14 staat over Christus: 'Het Woord is vlees geworden'. Dat is een punt waarop Ba-

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DR. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DR. J. TER BEEK, DR. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJTER, DR. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DR. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V. Postrekening 406040 t.n.v.,

De Reformatie, Goes, Postbus 25.4460 AA Goes Tei (01100) 15591.

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah
Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad wettelijk te kopiëren.

ISSN 0165-5191

vinck veel nadruk legt en waarop hij geregeld terugkomt: de Heilige Schrift acht, evenals Christus, niet menselijks zich vreemd (GD 1, 420), maar zij is ook, evenals Christus, onbevlekt ontvangen (GD 1, 406). Steeds weer die **vergelijking** tussen de bijbel en Christus. Bavinck kan dan ook zeggen dat de leer van de organische inspiratie een **uitwerking** en toepassing is van de vleeswording van het woord (GD 1,405). U weet wel wat dat inhoudt, die leer van de organische inspiratie. Dat is de leer dat God de bijbelschrijvers heeft gebruikt met inschakeling van heel hun menselijke persoonlijkheid. De bijbel is niet een dictaat uit de hemel; dat zou mechanische inspiratie zijn. Nee, de Geest van God onderdrukt de persoonlijkheid van profeten en apostelen niet, maar brengt die juist tot verhoogde werkzaamheid (GD 1,402).

Wat te zeggen over dit antwoord op de vraag: 'uit de hemel of uit de mensen'? Laat ik eerst zeggen dat het een heel sympathiek antwoord is. Bavinck houdt zonder meer vast aan de belijdenis van de Heilige Schrift als het woord van onze God.² Tegelijk probeert hij aan al die gegevens over de bijbel als een echt menselijk boek recht te doen. Toch houd ik er wat vragen bij over. Laat ik dat proberen te verduidelijken.

Wat zou het antwoord geweest zijn dat de joodse leidlieden hadden moeten geven op die vraag van de Here Jezus over de doop van Johannes: 'uit de hemel of uit de mensen'? Natuurlijk: ze hadden moeten zeggen: 'uit de hemel'. Zeker, Johannes was een mens. En zijn menselijk karakter zal een geducht woordje hebben meegesproken bij zijn prediking en bij al zijn werk, ook bij de wijze waarop hij tot de doop opriep en hem bediende. Hij was ook in een menselijk leven van zo'n dertig jaar voorbereid op zijn roeping. Maar toch: de doop van Johannes was uit de hemel. God had hem er opdracht toe gegeven. Dat gaf de betekenis aan die doop: God liet zien hoe Hij een berouwvolle zondaar vergeving wilde schenken. Uit de hemel, ondanks al het menselijke waarvan God gebruik maakte.

Hetzelfde zie je als Paulus schrijft over zijn prediking. Paulus was een mens, dat staat als een paal boven water. Heel zijn menselijke persoonlijkheid kwam erin mee, als hij het evangelie preekte en als hij zijn brieven schreef: je hoeft maar twee zinnen te lezen en je weet het al: onmiskenbaar Paulus. Maar toch kan hij aan de Tessalonicenzen schrijven: 'hierom danken ook wij God onophoudelijk, dat u, toen u het gepredikte woord van God van ons hebt ontvangen, het hebt aangenomen niet als een woord van mensen, maar, wat het inderdaad is, als een woord van God' (1 Tess. 2,13). Uit de hemel, niet uit de mensen!

Dat is het nou ook wat de bijbel over zichzelf te zeggen heeft: 'Elk schriftwoord is door God ingegeven' (of, nog beter gezegd, 'door God uitgedamd'), staat er in 2 Tim. 3,16. Dat is het typische van de Schrift: het komt allemaal bij God vandaan, het bestaat allemaal dank zij de kracht van zijn adem, zijn **Geest**.³ Daarom kan Petrus ook schrijven over de profetie uit de bijbel, dat die nooit is voortge-

komen uit de wil van een mens. Want zeker, het waren mensen die spraken. Maar zij werden door de Heilige Geest gedreven (2 Pt. 1,21): het was de overmacht van Gods Geest die hen tot spreken drong. Het was uit de hemel. Dat geldt van heel de bijbel. Dat geldt zelfs zozeer dat op een gegeven moment verwaarloosd kan worden dat het mensen waren die spraken. Er kan een psalm worden aangehaald met de woorden: 'Daarom, gelijk de Heilige Geest zegt' (Heb. 3,7). En dat bij een psalm, waarbij zozeer menselijke gaven, menselijke vreugde en verdriet een rol spelen. Maar ook dan geldt: uit de hemel!

Dat is dus het typische van de bijbel: hij is, hoe menselijk ook, uit de hemel. Niet: uit de hemel én uit de mensen. Maar: uit de hemel. Dat is toch iets anders dan ons over onze Here Jezus Christus wordt geleerd. Zeker, Hij is ook uit de hemel, van boven (Joh. 3,31v.). Maar de boodschap van het evangelie is net zozeer dat Hij écht mens is geworden: het Woord is vleesgeworden en heeft onder ons gewoond. Maar als het over de Heilige Schrift gaat, dan ligt alle nadruk erop dat dit boek, met al zijn menselijke aspecten, van God komt. Op dat punt gaat de **vergelijking** tussen Christus en de bijbel niet echt op.⁴

Dat is dan ook opvallend in de belijdenis van de kerk over de Schrift. Over Christus wordt met grote kracht beleden dat Hij God én mens is: de eeuwige Zoon van God, die echt en eeuwig God is en blijft, heeft een echte menselijke natuur aangenomen uit Maria. Maar ten aanzien van de bijbel valt alle accent op dat 'uit de hemel'. Wij spreken in art. 3 van de NGB over 'heilige en goddelijke schriften'. Als je de bijbel hoort, dan mag je zeggen: 'Zo spreekt de Here'. Dat is het hart van ons schriftgeloof.

Ja, God zij dank, Hij brengt zijn woord heel dicht bij ons. Hij laat mensen onderzoeken en peinen, zingen en redeneren. Het gaat mij er niet om al dat menselijke in de Schrift aan de kant te schuiven. Integendeel, als je zegt: 'dit is uit de hemel', dan ben je er des te meer dankbaar voor dat je dat mag zeggen, van zo'n menselijk woord, zo vertrouwd. Je kunt zomaar instemmen met de lofzangen van Israël en met de belijdenis van Petrus. 'Nabij u is het woord, in uw mond en in uw hart' (Rom. 10,8), ook omdat het door de dienst van al die menselijke knechten van God tot ons is gekomen. Maar dat woord, dat zo dicht bij ons is gekomen, nemen we aan, niet als een woord van mensen, maar, wat het inderdaad is, als een woord van God.

Daarom is, dacht ik, met de leer van de organische inspiratie ook niet het laatste of het enige over het ontstaan van de Schrift gezegd. Het is inderdaad vaak gegaan met volledige inschakeling van de bijbelschrijvers. Heel 'organisch' dus. Maar soms ging het heel anders. De tien geboden schreef God met zijn eigen vinger op de stenen tafels. Daar kwam geen mens bij te pas. Toch horen ze net zo goed bij de bijbel, als al die andere geschriften, waar mensen heel intensief mee bezig geweest zijn. De brieven aan de zeven gemeenten in Klein-Azië werden Johannes gedictieerd. Ook dat is niet zo erg 'organisch'. Maar we zouden die brieven toch niet willen missen. Ze horen net

zo goed bij de heilige en goddelijke geschriften als de psalmen, of de boeken van Lucas. Van al die boeken, hoe ze ook ontstaan zijn, zeggen we: uit de hemel. Ze zijn 'van God'.⁵

Ik kan het ook anders zeggen, broeders en zusters. Van al die boeken zeggen we: alleen uit genade. Daar danken we ze aan: aan Gods genade, en nergens anders aan. Het waren maar geen mensen, die met hun diepe religieuze gevoelens en gedachten opklommen tot God, hun godsdienstige ervaringen opschreven en zo ons op weg hielpen naar God. Nee, het is onze barmhartige God zelf, die in de Schrift naar ons toekomt, met de boodschap van onze verlossing, het evangelie van onze Here Jezus Christus. Geen mens zou daar ooit opgekomen zijn. Het is 'wat geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en wat in geen mensenhart is opgekomen, al wat God heeft bereid voor degenen die Hem liefhebben' (1 Kor. 2,9). Dat heeft God geopenbaard door zijn Geest. Zo groot is zijn liefde voor ons. Die liefde prijzen we als we van dit boek zeggen: 'uit de hemel'.

En dan gaan we er natuurlijk ook naar luisteren, heel eerbiedig, het geloven en gehoorzamen. De joodse leiders durfden over de doop van Johannes niet te zeggen 'uit de hemel', want dan zou Jezus zeggen: 'waarom hebt u hem dan niet geloofd?' Laat dan van onze houding tegenover de bijbel nooit gezegd kunnen worden. Laten we dit geschenk uit de hemel aannemen met liefde en **verwondering**. Wat u met een oud bijbeltje doet, moet u uiteindelijk zelf weten. Maar het woord van onze God vraagt om uw hart, voor altijd.

B. Kamphuis

* Toespraak, gehouden op de Schooldag, 29 september 1993.

¹ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* 1, 1967⁵, 405; naar dit werk wordt verder in de tekst van dit artikel verwezen als **GD** 1.

² Volkomen ten onrechte schrijft H.M. Vroom dat de passage uit **GD** 1, 381v., waar Bavinck het roomse concessionisme beschrijft, tot op zekere hoogte ook Bavincks eigen mening weergeeft (H.M. Vroom, 'De gelezen schrift als *principium theologiae*', in: M.E. Brinkman (red.), *100 jaar theologie. Aspecten van een eeuw theologie in de Gereformeerde Kerken in Nederland (1892-1992)*, Kampen (1992), 124v.). Dat concessionisme beweert volgens Bavinck o.a. dat het scheppingsverhaal niet als historie, maar als een fabel, mythe, sage of iets dergelijks is op te vatten; een bewering die door Bavinck verderop **uitdrukkelijk** wordt bestreden (**GD** 1, 418). De door Vroom genoemde passage komt voor in het dogmenhistorische gedeelte van Bavincks leer over de theopneustie van de **Schrift** (**GD** 1, 372-392), dat, zoals dat in de *Gereformeerde Dogmatiek* zo vaak gebeurt, zijn plaats heeft gekregen tussen de behandeling van de schriftgegevens (**GD** 1, 358-372) en de thetische dogmatische uiteenzetting (**GD** 1, 392-420). Natuurlijk moet je in dat laatstgenoemde onderdeel zijn wil je Bavincks eigen mening weten.

³ Zie over 2 Tim. 3,16 C. Trimp, 'Heilige Geest en Heilige Schrift', in: J. Kamphuis e.a. *Hoe staan wij ervoor. Actualiteit van het gereformeerd belijden*, Barneveld (1992), 114vv.

⁴ Ook op andere gronden valt bezwaar te maken tegen de 'christologische analogie' in de schriftleer; zie b.v. bij J. Faber, *Essays in Reformed Doctrine*, Neerlandia (1990), 21vv.

⁵ Ook tegen de term 'organisch' als **aanduiding** van de inspiratie vallen al bezwaren in te brengen; zie J. Kamphuis, *In dienst van de vrede. De kerkelijke consensus als dogmatische factor*, Groningen (1980) (Kamper bijdragen XXIII), 61vv.

KORT VERSLAG

van de vergadering van het curatorium van de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland d.d. 28 okt. 1993 te Kampen

1. De vergadering wordt te 14.00 uur op christelijke wijze geopend door de president, ds. C.J. Smelik.
2. In het openingswoord memoreert de president het verloop van de schooldag en betuigt daarbij het medeleven met de familie van hem die tijdens een bijeenkomst overleden is. Dankbaar wordt geconstateerd dat de eerste uitgave van het Jaarboek van de universiteit in brede kring wordt gewaardeerd.
3. Br. A. Vreugdenhil, voor de eerste maal als **deputaat**-curator aanwezig, ondertekent het **ondertekeningsformulier** voor deputaten-curatoren.
4. De notulen van de vergadering d.d. 6 sept. jl. zullen op de volgende vergadering worden vastgesteld.
5. De overeenkomst met de leider van de cantorij, de heer G. Duijst, wordt goedgekeurd. De instructie van zijn werkzaamheden zal, na advies van de senaat, worden vastgesteld.
6. Van de senaat is een schrijven aanwezig met namen van docenten die aan het werk van de door het curatorium ingestelde commissies zullen deelnemen.
7. Aan het verzoek van de senaat een tweetal studenten die niet behoren tot een van de Gereformeerde Kerken, te mogen inschrijven voor een aanvullende doctorale studie, wordt voldaan.
8. Goedgekeurd wordt dat het moderamen docent Haak toestemming heeft verleend voor het deelnemen aan een congres van gereformeerde zendingswerkers in Zuid-Amerika in okt. jl.
9. De president heeft de opening van het Archief- en Documentatiecentrum namens het curatorium bijgewoond.
10. Ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum van ds. C.J. Breen te Amsterdam, is een felicitatie uitgegaan.
11. Van het jaarprogramma van de studentenvereniging F.Q.I. wordt met belangstelling kennis genomen. De president doet verslag van een contact van het moderamen met de senaat van het studentencorps.
12. Uit de commissies wordt het volgende naar voren gebracht:
  - a. de bibliotheek-commissie: de automatisering verloopt volgens plan;
  - b. de beheerscommissie: besproken wordt op welke wijze de zaken van beheer in het curatorium zullen worden behandeld;
  - c. de commissie van toezicht op het onderwijs: op de volgende vergadering zullen de verslagen van de college-bezoeken worden besproken.
13. De vergadering wordt op christelijke wijze gesloten.

A. Kamer, assessor

HET LIED VAN DE WIJNGAARD III

Ten laatste zond hij zijn zoon, zeggende: Mijn zoon zullen zij ontzien.

Matteüs 21,37

Het is áfgelopen met de wijngaard van de HERE, met zijn volk. Hij heeft niet de vruchten voortgebracht die Hij mocht verwachten op grond van de liefde, de tijd en het geduld die Hij erin gestoken heeft. Daarom geeft Hij hem nu prijs aan zijn vijanden. *Of niet?*

Nee! Want wij weten dat er na 70 jaar een *eind* is gekomen aan de ballingschap. En wat méér is: wij weten dat de liefde van de HERE voor zijn wijngaard zóver gaat, dat Hij zijn Zoon voor die wijngaard heeft laten sterven! Met een variant op Joh. 3,16: 'Want alzo lief heeft God *zijn wijngaard* gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verloren ga, maar eeuwig leven hebbe'!

Hij kwam de vruchten *opeisen*. Dat zegt de Here Jezus zelf in de gelijkenis van de onrechtvaardige pachters, Mt. 21,33-46. Maar als Hij ze *niet vindt* – wéér niet! – dan zorgt *Hijzelf* voor de vruchten! *In plaats van* die wijngaard! *Hij* brengt de vruchten voort die de wijngaard eigenlijk zou móeten voortbrengen! Zóver gaat zijn *liefde* voor de wijngaard!

Ja, die liefde gaat zelfs nóg verder! Want behalve dat Hij het voortbrengen van de vruchten van de wijngaard voor zijn rekening neemt, neemt Hij ook de *straf* voor het uitblijven van de vruchten van de wijngaard op zich! Hij – de Enige die 'goede druiven' voortbracht – wordt gestraft voor de 'wilde druiven' die Gods volk eeuwenlang voortgebracht heeft!

En dat betekent, dat de straf die de HERE in Jes. 5 aankondigt, weliswaar in de ballingschap over Juda is gekomen (vgl. Ps. 80), maar *ten volle* pas eeuwen láter gekomen is, op Golgota – over onze Here Jezus Christus! *Hij* is door de HERE *prijsgegeven* – in plaats van zijn wijngaard! – toen Hij uitriep: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?' (Mt. 27,46).

Over investering in de wijngaard gesproken: dàt heeft de HERE allemaal in óns geïnvesteerd! En trouwens ook in de wijngaard van Jes. 5 – maar daar wisten ze toen nog niks van. Wij weten daar wèl van. En als de HERE op grond van zijn zorg voor de wijngaard van het *Oude Verbond* al *verwachtingen* heeft van die wijngaard – zou Hij die dan niet hebben van de wijngaard van het *Nieuwe Verbond*?

Jazeker wel. Maar alléén déze: dat wij erkennen dat *de*

Here Jezus voor ons de vruchten op heeft moeten brengen omdat wij dat niet kunnen. En dat wij erkennen dat *Hij* de straf voor die onmacht van ons – we hebben onszelf immers onmachtig gemáákt! – gedragen heeft. Of, om het weer met die variant op Joh. 3,16 te zeggen: 'Want alzo lief heeft God zijn wijngaard gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem *gelooft*, niet verloren ga, maar eeuwig leven hebbe'!

Dat is het éنية dat Hij verwacht van zijn wijngaard, *ge-loof* in het werk van zijn eniggeboren Zoon, die de verwáchte *goede* druiven heeft voortgebracht en die de straf voor de vóórtgebrachte *wilde* druiven heeft gedragen.

En als dat geloof er ís, dan kán het niet anders, of er komen tóch vruchten in de wijngaard. Vruchten van *dankbaarheid*. Van dankbaarheid voor het feit dat het niet van ónze vruchten afhangt, maar van de vruchten die de Here Jezus heeft voortgebracht. Van dankbaarheid voor het feit dat Hij de straf heeft gedragen voor de armzalige vruchten die wij voortbrengen. Dan kán het niet anders of de liefde die Hij geïnvesteerd heeft in zijn wijngaard, wordt door die wijngaard beantwoord met wederliefde. Ja toch?

S.S. Braaksma

DE HERVORMDE KERK

De vereniging van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken (syn.) in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk is vorige week een belangrijke stap verder gekomen. De ontwerp-kerkorde voor de Verenigde Protestantse Kerk is besproken op een gezamenlijke synode in Alphen aan den Rijn, de zgn. triosynode. Zaterdag 13 november is de ontwerp-kerkorde aanvaard. Donderdag 18 november is dit ontwerp door de Hervormde Synode in eerste lezing vastgesteld.

De gereformeerden in de Hervormde Kerk hebben deze dagen veel van zich laten horen. Waar gaat het om? De gemeenten met een gereformeerde inslag hebben de garantie dat op plaatselijk vlak fusie niet verplicht is. Maar hun verlangens reiken verder. Ze willen ook graag de vrijheid om bovenplaatselijk - in commissies en classes - niet met kerken te hoeven samenwerken die afkomstig zijn uit de Gereformeerde Kerken (syn.). Ze willen samen hervormd blijven in een soort eigen classis.

Het standpunt van het bestuur van de Gereformeerde Bond is: geen vereniging tenzij er ook op **classicaal** niveau gekozen kan worden voor een eigen hervormde samenwerking. Ze hadden dan ook liever een federatie dan een fusie. Dat is met deze kerkorde niet meer mogelijk. Nu het erop gaat lijken dat de bonders geen gehoor krijgen, krijgt hun geluid een steeds negatieverklank. Uiteindelijk kwam het zover, dat openlijk gezegd werd: laat het verenigingsproces maar stoppen als het op deze manier moet. Van der Graaf stelde zijn zetel in de Raad van Deputaten Samen op Weg ter beschikking. En onlangs herhaalde hij 'ons uitdrukkelijke standpunt dat hervormde gemeenten niet als losse eilandjes hervormd kunnen zijn, maar dat dat vraagt om een bovenplaatselijk verband' (ND 13 november).

Duidelijke leidinggevraagd

Dr. J. Hoek, gereformeerde **bonder** en lid van het synodemoderamen, heeft daar de vinger bij gelegd. Hij vroeg het hoofdbestuur van de Bond om goede leiding voor het gereformeerde smaldeel in de Hervormde Kerk. Dr. Hoek vindt dat er nog steeds mogelijkheden zijn voor een vereniging waarbinnen hervormde gemeenten samen blijven werken met elkaar. Die mogelijkheden ziet hij vooral bij

de hervormde classes liggen. Die moeten nog over het onderwerp spreken en zij kunnen het mogelijk maken een eigen bovenplaatselijk verband te vormen. Hij zegt dus liever: wel vereniging mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Hij is bang dat de Gereformeerde Bond zich te zeer afzet tegen het hele verenigingsproces. Een al te negatieve houding veroorzaakt onzekerheid bij de achterban en bij de rest van de hervormden: wil de bond nu mee ja of nee?

Een open brief

Negentien predikanten uit de kring van de Gereformeerde Bond en de Confessionele Vereniging in de Nederlandse Hervormde Kerk (o.m. ds. R. van Kooten, ds. J. Geene, dr. J.J.C. Dee) hebben aan de vooravond van de hervormde synode op 18 november een open brief gestuurd. De schrijvers verzetten zich tegen de synode-dwang. Openlijk wordt het 'onaanvaardbaar' uitgesproken over de ontwerp-kerkorde en de hele idee van vereniging. Ook 'hervormde classes' zouden niet meer dan een overgangsmaatregel zijn. De Nederlandse Hervormde kerk zal als kerk ophouden te bestaan. Maar de **predikanten**-brieffschrijvers wensen dienaar des Woords te blijven in de kerk, waarin zij geroepen en bevestigd zijn. Ds. Van Kooten zegt later voor de radio, dat degenen die lid worden van de Verenigde Kerk zich afscheiden van de oude Hervormde Kerk. 'Dat betekent dat ik, naar ik hoop samen met mijn gemeente, achterblijf in de oude kerk' (ND 18 november). Samen met andere achterblijvende gemeenten zal dan de oude Hervormde Kerk moeten worden voortgezet.

Ook het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond richtte zich vorige week tot de synode met een oproep op te houden met het streven naar fusie met de Gereformeerde Kerken (syn.) in Nederland. Met vreest ernstig voor 'breuklijnen'. Het bestuur schrijft zich te beraden op wat hervormde gemeenten bovenplaatselijk zullen kunnen doen.

Tussen ja en nee

De gereformeerden in de Hervormde Kerk lopen vast tussen ja en nee. Ze hebben zich nooit willen onttrekken aan de Samen-op-Weg besprekingen, maar hadden gehoopt dat de vereniging het karakter van een federatie zou kunnen krijgen. Binnen een federatie zou de Hervormde Kerk kunnen blijven wat ze was. De positie van de gereformeerden bleef ongeveer dezelfde. Dat is nu van de baan. Hun bereidheid mee te blijven doen heeft daarmee een flinke knauw gekregen. De brieven spreken van grote gewetensnood.

Het is waar: de hervormde synode heeft de kerkorde 'nog maar' in eerste lezing aan vaard. Nu moeten de plaatselijke kerken en de classes zich er nog over uitspreken. Pas daarna wordt de kerkorde definitief aanvaard. Tegen die tijd zijn we jaren verder. Het is dan minstens 1995.

Het is voor ons besef merkwaardig dat defusie-gedachte de gewetens het zwaarst belast. Het is de liefde voor de oude kerk die het verzet tegen Samen op Weg prikkelt. Men wil hervormd blijven. Eigenlijk wil met samen gereformeerd blijven binnen de Hervormde Kerk. Dat kan kennelijk niet in de Verenigde Kerk.

We zijn ervan overtuigd dat wat er in de Hervormde Kerk en met de gereformeerden in de Hervormde Kerk gebeurt van groot belang is voor de kerk in Nederland. Het begint erop te lijken dat ze straks gaan samenvallen, de hervormd-gereformeerden en de Hervormde Kerk: de gemeenten op gereformeerde grondslag kijken na de 'hereniging' om zich heen en ze zijn als enigen overgebleven in 'de oude Hervormde Kerk'. De weg is vrij voor integrale terugkeer naar de gereformeerde belijdenissen en een gereformeerdekerk. Want wie hervormd wil blijven, die moet wel gereformeerd zijn.

We wensen in deze onzekere tijd de broeders en de zusters in de Hervormde Kerk een groot vertrouwen toe in de leiding van de Heilige Geest. Ook zelf kijken we vol verwachting naar Hem die in de hemel troont. 'Israël hope op de HERE, want bij de HERE is goedertierenheid, bij Hem is veel verlossing' (Psalm 130).

R. ter Beek

ONZEKERHEID OVER GOD

Vorige week zondagmiddag is een kerkdienst in Langerak over Radio 5 uitgezonden waar ik in vooring. De preek ging over Genesis 3 : 24, 'God verdreef de mens uit het paradijs'. 's Avonds komen dan de telefoontjes.

Er belde ook iemand van ruim 65 jaar die vertelde dat hij een en ander nog eens had nagelezen in Genesis. En hij kon niet geloven dat het zo gegaan was. Eerst alles zeer goed geschapen en dan de zondeval met alle ellende die erop volgde. En wat de deur dicht deed: in Psalm 50 staat 'roep Mij aan ten dage der benauwdheid, Ik zal u redden en gij zult Mij eren'. Want daar klopt ook niets van. Hij had heel vaak gebeden als hij het te kwaad had, maar nooit iets van God gemerkt en al helemaal geen verlossing. Jarenlang had hij gehoopt dat het zo zou zijn, maar toen er niets gebeurde kon hij het uiteindelijk niet meer geloven. Een pijnlijk verhaal van een teleurgesteld mens die het fundament onder zijn leven voelde wegzakken.

Doet God wat Hij zegt?

Dit was een oude man. Maar hoeveel jongeren zullen er niet zijn met dezelfde gevoelens? Hoeveel zullen inmiddels het geloof hebben laten varen? Kennen we ze zelf niet? Mensen die totaal niets merken van God en die vervolgens ook met de bijbel heel weinig meer kunnen? Wat was het eerst: onzekerheid over God of onzekerheid over de bijbel? Dat is niet altijd gemakkelijk te beantwoorden. Wel kun je zeggen: ze gaan vaak samen op, onzekerheid over God en onzekerheid over de bijbel. Wat wel kenmerkend is, is dat er één vraag een heel centrale rol speelt: doet God (in mijn leven) wat Hij (in de bijbel) zegt? Met die vraag staat de zaak heel dicht bij ons. We hebben zo onze verwachtingen van de Here. Die kunnen zo vast inslijten in onze gedachten, in ons leven met God, dat we totaal verbijsterd zijn als het anders gaat - als we zelf een erge ziekte krijgen, of als iemand die ons lief is heel ongelukkig wordt. We bidden om hulp, om genezing, om een wending in ons lot, maar het gebeurt niet. Wat dan?

Wat verwachten we?

Ik denk dat we hier dicht bij de kern van het geloof uitkomen. Wat mogen we van God verwachten? Dat Hij me

'vergeving van zonden, eeuwige gerechtigheid en eeuwig heil' uit genade schenkt. zegt antwoord 21 van de catechismus. Dat er niets tussen mij en de liefde van mijn trouwe God en Vader komt. Mogen we ook verwachten dat Hij ons vrijwaart van ziekte en ongeluk? Nee. Adam geloofde in de goedheid van God maar de vloek werd wel realiteit in zijn leven. Adam was ervan overtuigd dat God begonnen was hem en zijn vrouw en al zijn kinderen te verlossen, maar zij moesten toch de hof uit. Is God dan alleen maar een God voor straks, voor na de dood in de eeuwigheid? Nee, want Hij doet vandaag al wat Hij belooft: Hij vergeeft mijn zonden. Dat is het eerste en dat is vandaag het belangrijkste. Hij heeft mij lief. Hij geeft mij aan Christus. Hij sluit een verbond met me en staat aan mijn kant.

Hij geeft me zijn Geest mee. Hij oogst de eerstelingen van een nieuwe gehoorzaamheid in mijn leven. Hij leert mij het leven te ontvangen en voor mijn leven te vechten. Hij overtuigt me van zijn trouw. Hij geeft me zekerheid.

Ons geluk zijn zorg

Waarom doet Hij dat? Omdat Gods verlossingswerk niet buiten mij omgaat. Verlost worden is mooi. God als verlosser leren kennen is een geweldige ervaring. Hij wil ook weten dat Hij verlosser is. Hij wil dat terughoren uit onze mond, terugzien in ons leven. Dat werkt twee kanten op. Ik ontvang door de Heilige Geest zekerheid van het eeuwige leven (en dat betekent geluk voor mij). Hij ontvangt mijn leven als geschenk van mijn dankbaarheid (dat betekent eer voor God, want Hij plukt deze vrucht van zijn eigen werk). **'Daarom'** geeft Hij mij door zijn Heilige Geest ook zekerheid van het eeuwige leven en maakt Hij mij van **harte** bereid om voortaan voor Hem te leven', zegt antwoord 1 van de catechismus.

Hij geeft mij aan zijn Zoon om me gelukkig te maken. Wat is je grootste geluk? Dat de schuld die je met je zonden bij God maakt niet meer telt. Die opluchting is het begin van de eeuwige vreugde. Dat geschenk smaakt net zo en net zo goed als het eeuwige heil. Het smaakt naar de goedheid van God. Wat mogen we van God verwachten? **Christus**. En met Christus alles, een compleet nieuw leven in een volmaakt nieuwe schepping. Maar niet alles tegelijk. Eerst: vergiving van zonden door het bloed van Christus en uiteindelijk eeuwige gerechtigheid. Dan: vernieuwing van ons leven door de Geest van Christus en uiteindelijk eeuwig heil. Geloven is erop vertrouwen, dat mijn verlosser zich niet uit het veld laat slaan door de tegenslagen die ik tegenkom, door mijn zonde, door mijn ziekte, mijn graf. Het is vertrouwen dat Hij vastbesloten is mij met huid en haar te verlossen.

De enige echte verlosser

Hoe weten we dat God zo is? Uit de bijbel. De eerste vraag die je aan de bijbel mag stellen is niet: klopt het allemaal? Maar: wie zegt God dat Hij is? Hij laat daar zijn gedachten lezen. Hij geeft er verslag van de weg die Hij aflegt om zijn opzet te verwezenlijken: de verlossing van

de wereld. Hij geeft al een vooruitblik. God durft de confrontatie aan. Hij vraagt: Wie heeft dit vanouds doen horen, het van overlang verkondigd? Ben Ik het niet, de **HE-RE? En er is geen God behalve Ik, een rechtvaardige, verlossende God is er buiten Mij niet'** (Jesaja 45 : 21). God laat zich narekenen in zijn Woord. Hij verantwoordt zich van te voren al over zijn handelen. Hij doet wat Hij zegt. En dat maakt alle andere verlossers nepverlossers. Hoe weten we dat God zo is? Van Jezus Christus.

Dat maakt God zelf ook zeker van zijn zaak. Kom maar op. Ga maar na. Leg maar naast elkaar: mijn woorden en mijn daden. De Here weet al hoe het afloopt: iedereen zal vol respect toegeven, dat God zich aan zijn woord gehouden heeft.

Een naam om te roepen

Maar als je dat nou niet geloven kunt? Als je zijn heil niet kunt zien? Als je de genade niet meer ervaart? Als de bijbel je niets meer zegt? Dan is de vraag: benauwt je dat? Brengt dat je in nood? Dat is het signaal voor een hartschotelijk verzoek aan God: 'roep Mij aan ten dage der benauwdheid, Ik zal u redden en gij zult Mij eren'. Niet weglopen, maar blijven aankloppen, met behulp van de mensen om je heen en vragen of God de weg van zijn heil weer zichtbaar wil maken in je leven, doordat Hij je zonden opruimt en de Heilige Geest aan het werk zet. Met een beroep op Christus.

Dan breng je in de praktijk wat je uit de bijbel hebt begrepen van God: Dat Hij dichtbij is en dat Hij zijn naam bekend gemaakt heeft om **ermee** geroepen te worden. En dat dat roepen Hem bereikt. Dat brengt ook Hij in praktijk wat Hij belooft: dat Hij betrouwbaar is en komt als Hij geroepen wordt. Echt.

R. ter Beek

DE AFBAKENING VAN DE AMBTEN II

Ons gereformeerde model van kerkinrichting hebben we vooral te danken aan Bucer en Calvijn. In de jaren 1536-1550 ontwikkelden zij op basis van bijbelse gegevens een eigen visie op de ambten. Die was niet alleen anders dan de roomse maar ook dan de lutherse en zwingliaanse visie.

In Frankrijk, Nederland, Schotland, Hongarije en in delen van Zwitserland en Duitsland vonden de gereformeerde ideeën spoedig weerklank. De gereformeerde kerken kennen daar sindsdien de ambten van ouderling en diaken naast het ambt van dienaar des Woords.

Vorige week keken we naar de ontstaans-geschiedenis van dit ambtenpatroon. Vandaag bespreken we dat patroon nader. Hoe baseerden de gereformeerde voortrekkers het op de Schrift? En tot welke afbakening van de ambten kwamen zij?¹

De bijbel open

De eerste vraag voor de gereformeerde ambtenleer was: welke ambten moeten er zijn in de kerk?

Bucer en Calvijn en hun navolgers hebben die vraag steeds willen beantwoorden vanuit de Schrift, vooral het Nieuwe Testament. Daar vond je de 'ordering van de Heilige Geest', de 'geestelike politie' die ons onse Heere heeft geleert in zijn woort' (NGB art. 31).

Dat betekende niet dat men zich in de Schrift een pas-klaar model zag aangereikt. Er moest met de Schrift worden gewerkt. Je moest zorgvuldig elk van de relevante passages en termen exegetiseren, teksten met elkaar in verband brengen, en proberen daaruit een verantwoorde ambtenleer op te bouwen.

Daar bleven dan altijd vragen, verschillen, onzekerheden over. Het werd niet een perfect sluitend systeem. Bij Calvijn kom je in zijn exegese dikwijls uitdrukkingen tegen als 'ik meen' en 'het kan ook wel...'. Wanneer we zijn uitleg van de verschillende relevante teksten naast elkaar leggen, blijken er aarzelingen en tegenstrijdigheden te zijn. Men zag ook wel, dat niet alle Schriftgegevens even duidelijk en eenduidig waren.

Men zocht zoals Pollanus het uitdrukte, naar 'le patron et

image de la vraye Eglise de Dieu, au plus pres de sa parole', het patroon en beeld van de ware kerk van God, *het dichtst bij, zo dicht mogelijk bij zijn Woord*.²

Er bleef dus ruimte voor verschillende uitwerkingen. De gemeenten van Christus behoefden naar de overtuiging van iemand als Marten Micron (1554) niet allemaal eenzelfde gestalte te hebben. John Knox (1556) noemde in dezelfde geest de kerkinrichting voor zijn Engels-Schotse gemeente in Genève 'lymited within the compasse of God's Worde', begrensd binnen het kompas van Gods Woord. Het kompas geeft de richting aan, maar de schepen van de vloot varen niet allemaal in elkaars kielzog en ook niet op de automatische piloot!³

Wat de exegese van de 'ambtsteksten' door Bucer en Calvijn betreft, recent onderzoek van Elsie Anne McKee (1988) heeft uitgewezen, dat veel daarvan niet of nauwelijks nieuw was ten opzichte van de uitleg van de exegeten uit de oude kerk, de Middeleeuwen en de eerste decennia van de 16e eeuw.⁴

Een belangrijk verschil was wel, dat Bucer en vooral Calvijn niet bij de uitleg van de afzonderlijke teksten bleven staan. Zij probeerden de verschillende gegevens samen te voegen tot een samenhangend en systematisch geheel. Een geheel waar je voor de praktische ordening van de kerk mee uit de voeten kon. Ze vertaalden de Schriftgegevens steeds door naar de kerkorde. Dat was wel specifiek voor de gereformeerde theologie.

De Schriftgegevens

Maar wat vonden ze dan in de Schrift? Bij het ontwerpen van een bijbels verantwoorde kerkinrichting keken ze primair naar de plaatsen in de Schrift die zelf een opsomming van ambten geven. Drie passages werden meestal als 'sleutelteksten' gebruikt: Ef. 4 : 11, Rom. 12 : 6-8 en 1 Kor. 12 : 28.

Ef. 4 : 11: 'En Hij (dat is de verhoogde Christus) heeft zowel apostelen als profeten gegeven, zowel evangelisten als herders en leraars...'

Rom. 12 : 6-8: 'Wij hebben nu gaven, onderscheiden naar de genade die ons gegeven is: profetie naar gelang van ons geloof; wie dient in het dienen; wie onderwijst in het onderwijzen; wie vermaant, in het vermanen; wie mededeelt, in eenvoud; wie leiding geeft, in ijver; wie barmhartigheid bewijst, in blijmoedigheid.'

1 Kor. 12 : 28: 'En God heeft sommigen aangesteld in de gemeente, ten eerste apostelen, ten tweede profeten, ten derde leraars, verder krachten, daarna gaven van genezing, (bekwaamheid) om te helpen, om te besturen, en verscheidenheid van tongen.'

Deze drie gedeelten vormden overal in de gereformeerde

geschriften uit de **Reformatietijd** en ook daarna de primaire basis voor de ambtenleer.

Daarnaast werd veel verwezen naar de volgende plaatsen.

- 1 Tim. 3 over de vereisten voor opzieners (episkopoi) en diakenen.
- 1 Tim. 5 : 17: 'De oudsten (presbuteroi), die goede leiding geven, komt dubbel eerbewijs toe, vooral hun, die zich belasten met prediking en onderricht.'
- Hand. 14 : 23: 'En nadat zij (Paulus en Barnabas) voor hen in elke gemeente oudsten (presbuteroi) hadden aangewezen, droegen zij hen onder bidden en vasten aan de Here op, in wie zij geloofd hadden.'
- Hand. 6: de geschiedenis van de aanstelling van 'de zeven'.
- Hand. 20: de ontmoeting van Paulus met de oudsten van Efeze op het strand van Milete. Zij worden in vs. 17 presbuteroi (oudsten) genoemd en in vs. 28 episkopoi (opzieners). Daaruit concludeerde men dat die twee termen (waar de roomse kerk priesters en bisschoppen als twee verschillende ambten van had afgeleid) voor eenzelfde ambt gebruikt konden worden.
- Titus 1 : 5-9: 'Ik (Paulus) heb u (Titus) op Kreta achtergelaten, opdat (...) gij, zoals ik u opdroeg, in alle steden als oudsten (presbuteroi) zoudt aanstellen mannen die onberispelijk zijn, (...). Want een opziener (episkopos) moet onberispelijk zijn (...) zich houdende aan het betrouwbare woord naar de leer, zodat hij ook in staat is te vermanen op grond van de gezonde leer en de tegensprekers te weerleggen.'

Tijdelijke en blijvende ambten

Bij het zoeken van een ambtenpatroon voor de kerk vandaag was vervolgens de eerste stap: de onderscheiding tussen tijdelijke en blijvende ambten. Bucer en Calvijn en hun navolgers zagen de apostelen, profeten en **evangelisten** uit bv. Ef. 4 : 11 als ambtsdragers speciaal voor de begintijd, toen de kerk nog gevestigd en het evangelie wereldwijd verkondigd moest worden. Hetzelfde gold voor krachten en gaven van genezing en tongentaal.

Toch wilde men de ambten uit de begintijd nog niet helemaal voor 'fini' verklaren. Een apostel kon er ook in latere eeuwen nog zijn, maar dan in verminderde kracht en betekenis, zoals in de vorm van een evangelieverkondiger aan de heidenen. Een evangelist evenzo, maar dan bv. in figuren als Luther: grote evangeliepredikers die de kerk uit diep verval oprichtten.

En wat de profeet betreft, daarin zag men meestal twee lijnen: die van **voorzegging** van de toekomst en die van een bijzondere gave van **Schriftuitleg**. Het eerste is zo goed als voorbij, maar het tweede is er ook vandaag nog in het werk van doctor (leraar) **en/of** pastor en vindt daarin zijn voortzetting.

Tijdelijk/blijvend betekent dus niet alleen maar 'alleen voor de aposteltijd' als tegenstelling met 'voor alle eeuwen', maar het betekent eerder 'in de begintijd voorkomend en ook later af en toe en hier en daar' tegenover 'permanent nodig in iedere goed geordende kerk'. Daarom noemde men ze ook wel 'buitengewone' en 'gewone' ambten.

Nog op een andere manier waren de diensten van apostel,

profeet en evangelist volgens de auteurs uit de 16e eeuw niet helemaal verleden tijd. Er is, zeiden ze, een bepaalde cesuur, een scheidslijn na de apostelen, maar er is ook een doorlopende lijn. De taken van **de** apostelen waren ten dele uniek, maar ten dele en in hun **kern** zijn ze ook blijvend en worden ze door anderen overgenomen: door de herders en leraars vooral. In die zin kun je spreken over 'opvolgers van de apostelen'.

Functionies en indelingen⁵

Nadat men zo eerst de bijzondere ambten had gelokaliseerd, zag men vervolgens als nieuwtestamentische **betitelingen** voor vaste functies in de gemeente een stuk of 12 overblijven, die ten dele samenvielen: – dienaar (in bredere zin) – oudste (presbuteros) opziener (episkopos) – herder (poimèn) – leraar (didaskalos) – regeerder (afgeleid van kybemèsis in 1 Kor. 12 : 28) – voorstander (prohistamenos) – diaken (dienaar in engere zin) – uitdeler bewijzer van barmhertigheid – helper (1 Kor. 12 : 28) **weduwe/diakones** (1 Tim. 5)

Aan de hand hiervan probeerde men de functies te groeperen en een patroon te vinden van die ambten die in elke kerk noodzakelijk waren. De meeste auteurs kwamen dan uit op drie onderscheiden hoofd-taken: pastor, **oudste/ouderling** en diaken, met daarbij vaak de doctor als vierde ambt.

In de ordening zijn twee grondvormen te onderscheiden: in tweeën of in drieën. Een aantal auteurs ging uit van de **tweeslag** 'woord' en 'dienst' of 'profetie' en 'dienen', zoals die voorkomen in Hand. 6 : 1-6 (dienst van het woord en dienst van de tafels), Rom. 12 : 6-8 (terrein van de profetie en terrein van de dienst) en 1 Petr. 4 : 11 (spreken en dienen). Als regel kregen dan predikant, doctor en ouderling hun plaats onder 'Woord' en de diaken onder 'dienst'; soms ook predikant en doctor onder 'Woord' en ouderling en diaken onder 'dienst'. Deze indeling loopt parallel met de tweeërlei functie van 'oudste' en 'diaken'.

Als de ouderling een 'diaken' in meer algemene zin is, dan wordt hij als 'hulpdienaar', als 'helper' gezien in de sector van regering en vermaan in de kerk. Uiteraard is dat van invloed bij het bepalen van zijn verhouding tot de predikant.

Meestal was de invalshoek die van drie werkerterreinen:

- doctrina: de leer (incl. de sacramenten)
  - disciplina: de tucht
  - **diaconia** of distributio: de uitdeling aan de armen
- Daaraan is dan een verdeling gekoppeld in **herder/leraar**, ouderling en diaken.

Men benadrukte, dat de disciplina een eigen afzonderlijk werkerterrein was. Men beriep zich daarbij vooral op Rom. 12 : 8 en 1 Kor. 12 : 28, waar leiding geven of besturen als aparte taak genoemd wordt. Men verwees ook naar 1 Tim. 5 : 17 (het goede leiding geven door oudsten, die niet de taak hebben om publiek te leren) en naar **Matt.** 18 : 17 ('zeg het aan de gemeente', opgevat als: de vergadering van oudsten die in de gemeente de tucht uitoefenen).

Er zijn in de afbakening allerlei variaties. Zelfs bij **een-**

zelfde auteur kun je verschillende indelingen naast elkaar aantreffen. Wat bij de een als een apart ambt vermeld wordt, is soms bij de ander ondergebracht als subcategorie in een naastliggend ambt.

Curieus zijn de indelingen, waarbij men systematisch ook de overheid een plaats in de kerk heeft gegeven. De Londense confessie-(1551) onderscheidt bv. drie publieke ambten: 'des **Woordts**, des **Sweerdts** ende der **Tafelen**'. J. à Lasco (1550) noemt naast de dienaars van het Woord en de diakenen de 'regeerders' (gubernatores) als ambt en onderscheidt die weer in kerkelijke 'presbyteri' en politieke **gezagsdragers** (potestates).⁶

Ik geef een aantal voorbeelden van indelingen bij auteurs die representatief zijn voor de gereformeerde **kerkinrichting**.

Bucer Evangeliëncommentaar 1536:

doctores (leraars)

pastores (herders)

gubernatores (regeerders)

diaconi/dispensatores (uitdelers)

'en wie er maar nodig zijn, om de gemeente van Christus zo passend en betamelijk mogelijk in te richten'

Calvijn Institutie 1543:

herders, opzieners

leraars

regeerders, ouderen, ouderlingen

diakenen

J. à Lasco 1550 Forma ac Ratio:

verbi ministri (dienaren v.h. woord), pastores ac **doctores** gubernatores:

1. presbyteri (oudsten)

2. potestates (overheden)

diaconi

Micron 1554⁷:

ouderlingen

1. in woord en leer, bisschop, herder en leraar, dienaar des Woords

2. 'regimenten' (uit hen: een superintendent)

diakenen

K.O. Hessen 1566⁸:

episcopi, superintendenten, opzieners, presbyteri, seniores

a. voor Woord en sacramenten, ook wel herders en **doctores/leraars**

b. opzicht m.b.t. de regering van de kerk

diaconi

Convent van Wezel 1568⁹:

ministri et doctores

1. ministri, pastores, episcopi, seniores, presbyteri

2. a. **doctores** b. prophetae

seniores, presbyteri, **kybernèseis** (bestuurders, gubernatores), prohistamenoï (qui praesunt, die leiding geven)

diaconi, nader te onderscheiden in grote plaatsen:

1. zorg voor middelen

2. zorg voor mensen

Travers 1574¹⁰:

Bishop (Woord)

1. Pastor, Minister, **Exhorter** (= **Elder**) (herder, dienaar, vermaner = ouderling)

2. Doctor, Teacher (= **Elder**) (leraar = ouderling) Deacon (Dienst)

1. **Overseeer**, Governor, **Elder** (opziener, regeerder, ouderling in

engere zin)

2. **Distributor**, Deacon (uitdeler, diaken in engere zin)

Zepper 1595¹¹:

presbyteri

1. in verbo laborantes vel docentes (die in het Woord arbeiden ofwel leren)

2. qui disciplinae **ecclesiasticae** ita praesunt, ut publice **tamen** non **docant** (die **leiding** geven aan de kerkelijke tucht, maar niet publiek leren)

diaconi

Uit deze indelingen zien we, hoe men in de **Reformatie**-tijd heeft geprobeerd om de Schriftgegevens zo goed en zuiver mogelijk te vertalen in een patroon van kerkinrichting dat in een concrete kerkorde kon worden uitgewerkt.

Kenmerken

Wanneer we het zo ontwikkelde ambtenpatroon overzien, vallen enkele kenmerkende trekken op:

1. De plaatselijke kerk is **ecclesia completa**, een complete kerk, ook al is het maar een kleine dorpsgemeente. De ambten zijn primair ambten in en voor de plaatselijke kerk. Ze hebben geen bisschoppelijk systeem nodig om volwaardig te kunnen functioneren.

Een kanttekening daarbij. Er valt wel te spreken over de **boven**-plaatselijke figuur van een bisschop of een superintendent. Zo'n ambt is in de gereformeerde kerken niet absoluut uitgesloten. Maar dan is het altijd een afgeleide functie op basis van menselijke afspraken. Het is niet door God rechtstreeks voorgeschreven. **Zo'n** bisschop is niet meer dan 'de eerste onder zijns gelijken' (primus inter **pares**). Hij heeft geen wezenlijk ander ambt dan de predikant. Er is bij hem ook geen sprake van apostolische successie en een daaruit opkomend gezag boven de anderen.

2. Er moet op basis van de Schriftgegevens een **meer**-voudige dienst zijn, een pluraliteit van ambten in de kerk, door God ingesteld op basis van de variatie van gaven die Hij aan mensen geeft en de variatie in taken die in de gemeente te vervullen zijn.
3. Er is zowel sprake van twee terreinen van ambtelijke dienst, namelijk 'spreken' en 'dienen', als van drie terreinen: **doctrina**, disciplina en diakonia. Voor het werk op die terreinen moeten er in een goed geordende kerk twee of drie verschillende soorten ambtsdragers zijn. Van het begin af zit de kwestie 'twee of drie afzonderlijke ambten?' er al in en wordt ze niet gelijk beantwoord.

Intussen zijn in beide modellen nadere onderverdelingen op basis van functionele specialisaties mogelijk. In die zin zit men niet vast aan een aantal: 2, 3, 4 of 5 'ambten'. Als het de opbouw van de gemeente maar dient. En als de taakomschrijvingen maar in overeenstemming zijn met de bijbelse gegevens.

Uit deze indelingen is nog niet zonder meer duidelijk, hoe men zich de onderlinge verhoudingen tussen de ambten indacht. Ze hebben namelijk niet allemaal hetzelfde 'soortelijk gewicht'. En de scheiding tussen de verschillende ambten is ook niet steeds even hoog.

Volgende week hopen we nader in kaart te brengen, wat-

JO volgens de geschriften uit de Reformatie-tijd het karakter en het werkterrein van elk ambt afzonderlijk is, en hoe het met de onderlinge afbakening zit.

M. te Velde

¹ Vanwege het karakter van ons blad geef ik bij deze **artikelenserie** in de noten slechts een beperkt aantal verwijzingen.

² V. Poiianus, *Liturgia sacra (1551-1555)* ed. A.C. Honders (Leiden 1970) 45.

³ J. Knox, *The form of prayers and ministration of the sacraments, etc., used in the English congregation at Geneva* uit 1556, opnieuw uitgegeven in D. Laing ed., *Works of John Knox II* (Edinburgh 1864) 141-214.

⁴ E.A. McKee, *Elders and the plural ministry. The role of exegetical history in illuminating John Calvin's theology* (Genève 1988).

⁵ Enkele werken waarin hierover belangrijke gegevens zijn te vinden: E.F.K. Müllier ed., *Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche* (Leipzig 1903). J.J. van Allmen, *Le saint ministère selon la conviction et la volonté des Réformés du XVIe siècle* (Neuchâtel 1968). A. Ganczy, *Ecclesia ministrans. Dienende Kirche und kirchlicher Dienst bei Calvin* (Freiburg, Bazel en Wenen 1968). B. Gassmann, *Ecclesia reformata. Die Kirche in den reformierten Bekenntnisschriften* (Freiburg-Bazel-Wenen 1968). W. van 't Spijker, *De ambten bij Martin Bucer* (Kampen 1970). C. Trimp, *Ministerium. Een introductie in de reformatorische leer van het ambt* (Groningen 1982). G. Hammann, *Entre la secte et la cité. Le projet d'église du réformateur Martin Bucer (1491-1551)* (Genève 1984). T. Maruyama, *The ecclesiology of Theodore Beza. The reform of the true church* (Genève 1978).

⁶ J. à Lasco, *Opera tam edita quam inedita* ed. A. Kuyper II (Amsterdam-Den Haag 1866) 329 (Londense confessie) en 45-52 (Forma ac Ratio).

⁷ M. Micron, *De christlike ordinancien der Nederlantscher ghemeinten te Londen (1554)*, W.F. Dankbaar ed. ('s-Gravenhage 1956).

⁸ E. Sehling ed., *Die evangelischen Kirchenordnungen des XVI. Jahrhunderts 8, Hessen I. Hälfte. Die gemeinsamen Ordnungen* (Tübingen 1965) 178-337. P. Münch, *Zucht und Ordnung. Reformierte Kirchenverfassungen im 16. und 17. Jahrhundert* (Nassau-Dillenburg, Kurpfalz, Hessen-Kassel) (Stuttgart 1978).

⁹ F.L. Rutgers ed., *Acta van de Nederlandsche synoden der zestiende eeuw* ('s-Gravenhage 1889) 1-41.

¹⁰ W. Travers, *A full and plaine declaration of ecclesiasticall discipline ownt off the word of God and of the declininge off the church of England from the same* (z.p. 1574). S.J. Knox, *Walter Travers. Paragon of Elizabethan Puritanism* (Londen 1962). H. Offereins, 'Tussen Genève en Westminster. Enkele opmerkingen over het kerkrecht van de Engelse puritein Walter Travers (1548-1635)' – niet gepubliceerde doctoraalscriptie, Kampen 1990.

¹¹ W. Zepper, *De politia ecclesiastica sive forma, ac ratio administrandi, et gubernandi regni Christi, quod est ecclesia in his terris* (Herborn 1595). J.R. Weerda, *Nach Gottes Wort reformierte Kirche. Beiträge zur ihrer Geschichte und ihrem Recht* (München 1964) 162-189. J. Bosch, 'Kerkelijke tucht bij Wilhelm Zepper – een aspect van gemeentebouw' – niet gepubliceerd doctoraalscriptie, Apeldoorn 1990.

VERLOREN DIEPTE

Onze wereld verandert en verzakelijkt
in hoog tempo.

De vonk, het gevoel voor de diepere dimensie
van het leven, dreigt verloren te gaan.

Daarom moeten we gaan zoeken naar
verloren diepte en nieuwe spiritualiteit.

Deze woorden lezen we in de inleiding van een boekje, dat een paar jaar geleden verscheen onder de titel *Op zoek naar verloren diepte*. Het gaf een verslag van een studiedag 'Spiritualiteit' aan de Christelijke Hogeschool Windesheim te Zwolle.

Wat is spiritualiteit? Je zou het kunnen omschrijven als het geestelijk beleven van de dingen, en een geestelijk vorm geven aan het leven. Dat kan op een christelijke manier, maar ook anders.

Op het eerste gezicht lijkt het vooral sterk persoonlijk gericht te zijn. Maar het kan evenzeer op de inzet van de mens in de wereld betrokken worden.

Vier gaten

In dit boekje schrijft dr. Okke Jager over de *eenheid van spiritualiteit en solidariteit*.

Onze tijd vraagt om een heroriëntatie, zegt hij, waarin we vier gaten moeten opvullen.

Het eerste gat is *het emotionele*. Onze cultuur is een echoput die de gevoels-signalen onbewogen terugketst – een cultuur die geen aandacht heeft voor het viëren van *diepere* gevoelens. En dat deugt niet. Want het bevredigt niet.

En ook voor de godsdienst geldt: ze moet niet alleen intellectueel geloofwaardig zijn en moreel respectabel, maar ook emotioneel bevredigend.

---

godsdienst moet ook emotioneel bevredigen

Het tweede gat is *de ervaring*. Bij ervaring moet je dan niet alleen denken aan gevoelens. Het raakt de hele manier waarop wij de wereld ontmoeten en de wereld ons ontmoet.

En dat is ook nooit een zuiver individuele zaak. Elke nieuwe ervaring plaatsen we in een grotere samenhang. Ervaring is zo alleen maar mogelijk in de ruimte van een traditie.

Maar onze traditie heeft bepaalde ervaringen verstikt, zo-

als het besef: ik ben er zelf ook nog.

De menselijke persoon, het *subject* komt niet tot zijn recht. In wat we horen en lezen komen we vaak onszelf niet tegen. Krijgt ons alledaagse denken wel een plaats?

Het derde gat is *de diepte*, de diepte van het leven en van het bewustzijn. Het alledaagse bewustzijn is maar een van de vele mogelijkheden, een 'veredelde vorm van verkommen'. De Verlichting heeft het innerlijk op dood spoor gezet. En nu zijn we te modem om in het innerlijk te kunnen wonen.

Het vierde gat is de *inspiratie voor een nieuw gedrag*. Hoe moeten we Jezus navolgen? Tegen de richting waarin onze cultuur zich beweegt in? Waar halen we de bezieling vandaan om het vol te houden?

Spiritualiteit als vulling

Vier gaten dus, het emotionele, de ervaring, de diepte en de inspiratie.

Om die te vullen, zoeken veel mensen naar een innerlijk, geestelijk leven, dat ook op het gewone dagelijkse leven een stempel zet en het kleurt. En dan gaat het om de *samenhang* van die vier elementen van spiritualiteit.

kun je innerlijk geestelijk leven
combineren met een leven in de wereld?

We weten ons geroepen tot allerlei activiteiten. Tot inzet voor taken in de wereld om ons heen.

Solidariteit met de mensen naast ons.

Maar vaak komen we zelf daarbij niet tot ons recht. En wordt het primaire verlangen om als persoon aangesproken en begrepen te worden niet bevredigd. Maar als je je goed wilt inzetten voor de wereld en de mensen, moet je ook afstand van die wereld kunnen nemen.

De mens kent twee polen in zijn bestaan: enerzijds heeft hij aandacht voor de dingen buiten hem. Aan de andere kant moet hij ook concentratie kennen op zichzelf. Die polen zijn in het leven gelijkwaardig.

Het innerlijk, geestelijk leven lijkt vooral met de tweede pool te maken te hebben. Zo is het ook in de kerkgeschiedenis vaak geweest. De spirituele mens trok zich terug uit de wereld. Hij bad. Hij mediteerde. Hij ging op in mystieke ervaringen.

Jager stelt nu de vraag: kun je nu een spiritualiteit hebben die solidariteit in zich opneemt? Een spiritualiteit die met de solidariteit een eenheid vormt?

Dan zou je een geestelijk leven hebben, dat niet langer de twee stromen van levend water ontkoppelt waarover de Bijbel spreekt: de stroom die van Christus uitgaat naar de dorstige mens, en de stroom die uitgaat uit ons binnenste naar de wereld.

twee stromen van levend water: van
Christus naar de dorstige mens en vanuit
ons binnenste naar de wereld

Bij deze spiritualiteit gaat het niet om innerlijke vrede zonder meer. Het is niet een innerlijk leven dat op zichzelf is gericht. Het werkt ook naar buiten uit. Spiritualiteit en solidariteit horen bij elkaar in een spanningsvolle eenheid. Zo kunnen evangelische christenen veel leren van de Wereldraad en van de bevrijdingstheologen. En mensen van de basisbeweging hebben behoefte aan een bezieling vanuit een innerlijk geestelijk leven.

Wildgroei

Zo'n spiritualiteit is iets anders dan wat Jager als wildgroei typeert. Waar elk individu zijn eigen vorm van geestelijk leven heeft. Een spiritualiteit die je *overgeestelijk* zou kunnen noemen. Vrijblijvend kneutert met vrome boekjes. Waarom veel boekhandels een hoek occulte literatuur hebben ingericht.

In dit overgeestelijke denken voelt de mens zich dan niet meer thuis in de wereld. Zijn innerlijk is een apart gebied: het hoort eigenlijk niet meer bij de schepping.

Gezond geestelijk leven

In een gezond geestelijk leven blijven deze dingen bij elkaar. Het geestelijke heeft ook aandacht voor het lichaam. Het heil heeft ook betekenis voor het natuurlijke leven. Het beschouwende leven heeft zijn waarde voor het actieve leven. Het bidden is nodig voor het werken. Beide horen bij elkaar, in een spanningsvolle eenheid.

Ik denk dat Jager een aantal opmerkingen maakt die vruchtbaar kunnen zijn, en goede perspectieven bieden als wij verder nadenken over hoe we vorm geven aan een geestelijke wijze van leven.

G.J. van Middelkoop

Te koop gevraagd
Theologische boeken
'De Steur'

2e hands boekhandel en antiquariaat gespecialiseerd in theologie
Oudestraat 213, 8261 CM Kampen, tel. 05202-16276

Openingstijden: ma. t/m za. 10.00 tot 12.30 uur
13.30 tot 17.00 uur. Dinsdags gesloten.

VAN ÉÉN NAAR TWEE I

We hebben van de Here twee sacramenten gekregen: de doopen het avondmaal.

Beide hebben ze iets te vertellen over het verbond dat er is tussen God en ons. De doop wordt wel het 'teken van het verbond' genoemd, terwijl het avondmaal met recht de 'maaltijd van het verbond' mag heten.

Nu is er met dat verbond iets bijzonders aan de hand. Ik heb dat bijzondere willen uitdrukken in de titel van dit artikel: het gaat 'van één naar twee'.

Het verbond begint namelijk aan één kant. Gods kant. Hij is ermee begonnen, zonder dat Hij vooraf onze medewerking had gevraagd. Hij doet het gewoon. Hij geeft het. Hij richt het op.

Dat is in zekere zin toch wel bijzonder. Want onder mensen gaat het meestal anders. Voor een goede overeenkomst tussen twee partijen heb je de hartelijke instemming van beiden nodig. Het initiatief kan wel van één kant komen, maar het is zaak om de andere partij er zo gauw mogelijk bij te betrekken. Als de één alles heeft voorgekookt, heeft de ander er meestal weinig zin meer in.

Toch heeft onze God het wel zo aangepakt. Sterker nog. Hij heeft de zaak van het verbond niet alleen eenzijdig voorgekookt, maar ook nog eenzijdig tot stand gebracht. Het verbond is er, niet omdat wij dat willen, maar omdat Hij dat wil.

Aan de andere kant is dat ook weer heel natuurlijk. Als je namelijk kijkt naar de twee partijen die dit verbond moeten gaan vormen: niet twee menselijke partijen, maar een verbond tussen God en mensen. En hoe kunnen Schepper en schepsel ooit als gelijkwaardige partijen tot een verbond komen? Of nog scherper: hoe kan de levende God ooit instemming verwachten van dode zondaren? Nee, als je het zo bekijkt, kan het ook niet anders: het verbond moet eenzijdig bij God beginnen.

Het bijzondere zit hem daarom eigenlijk eerder hierin, dat God er toch een echt tweezijdige relatie van wil maken. Dat is zelfs zijn doel met dit verbond: Hij wil dode zondaren weer tot leven wekken. In dit verbond beweegt Hij ons tot een gelovig antwoord op alles wat Hij belooft. Dat is bijzonder, dat de eeuwige God ons verheft tot volwaardige partners in een uiterst voordelige overeenkomst. Het begint bij één, maar het komt uit bij twee. Dat is de stuwende werking van het verbond.

Als doop en avondmaal nu tekenen willen zijn van dit verbond, mag je aannemen dat er bij deze sacramenten iets terug te vinden is van die stuwende werking. Die

drang van één naar twee.

Inderdaad is dat het geval. Wie goed oplet, merkt dat deze beweging van één naar twee zelfs het grondpatroon vormt voor beide sacramenten.

Ik wil daar in een drietal artikelen graag iets van laten zien.

Doop en avondmaal als tweeluik

Om te beginnen is daar het aantal van de sacramenten: twee stuks. Doop en avondmaal. En het fraaie is, dat deze twee wel horen bij het zelfde verbond, maar toch ieder een eigen kant belichten. Ze vormen een soort van tweeluik, waarbij de doop ons wijst op Gods inbreng in het verbond, terwijl het avondmaal het sacrament is waarbij wij als tweede partij actief worden, in het gelovig verkondigen van de dood van onze Here.

Dat betekent dus een verschil tussen doop en avondmaal. Een verschil dat trouwens niet onbekend is. Ieder weet dat bij de doop zo bijzonder dat de dopeling zelf niets hoeft te doen. Hij wordt gedoopt. Eventueel: hij laat zich dopen. Maar de enige die actief is, is de dienaar van God, die doopt. Want de doop vertelt ons wat de Here aan ons doet.

Bij het avondmaal is dat wel anders: daar blijven de deelnemers bepaald niet passief. Wie avondmaal viert, moet zelf iets gaan doen: eten en drinken. Zo is het avondmaal een mooie gelegenheid om actief ons geloof te belijden.

Dit verschil klinkt al door bij de instelling van beide sacramenten. Als Jezus in de laatste nacht voor zijn arrestatie het avondmaal instelt, klinken daar steeds de woorden 'doet dit'. Het avondmaal kun je niet afwachtend ondergaan. Je moet het 'doen' en wel 'tot zijn gedachtenis'.

Maar als Hij voor zijn hemelvaart opdracht geeft voor de regel van de doop, klinken er andere woorden: 'doopt hen' (Matteus 28) of 'wie gelooft en zich laat dopen' (Marcus 16). Daarin zijn de apostelen als toedieners van de doop druk doende, maar de persoon die gedoopt wordt, kan het alleen in geloof 'laten' doen.

Een ander verschil hangt hiermee samen. De doop is een eenmalig gebeuren, als markering van het moment waarop we in het verbond zijn opgenomen. Die opname in het verbond berust volledig op Gods roeping. Dat is al hieraan te zien, dat zelfs kleine kinderen het teken van het verbond kunnen ontvangen. Die regel gold voor het Oude Verbond met zijn besnijdenis, maar blijft volgens Petrus (Handelingen 2) ook geldig in het Nieuwe Verbond: 'want voor u is de belofte en voor uw kinderen en voor allen die verre zijn, **zovelen** als de Here, onze God, ertoe

roepen zal'. Nieuw is dan wel dat ook mensen die verre zijn, tot het verbond mogen komen. Maar beslissend blijft de roep van God. En dus kunnen ook nog steeds de kinderen van de gelovigen als leden van het verbond worden aangemerkt. Zij worden gedoopt, waarbij die doop dus wel heel sterk een teken is van wat God, van zijn kant, ons geeft. Zeker bij de kinderdoop is er van enige inbreng van de dopeling geen sprake.

Bij het avondmaal is dat anders. Het avondmaal is niet eenmalig, maar komt voortdurend terug. Dat is nodig vanwege de zwakheid aan onze kant: wij moeten telkens geoefend worden in het geloof. We moeten telkens blijven eten van onze Here Christus. We moeten dat ook weloverwogen doen: immers 'tot zijn gedachtenis'. Dat vraagt zelfbeproeving, zegt Paulus in 1 **Korinthiërs** 11. Kleine kinderen kunnen daarom niet tot het avondmaal worden toegelaten: zij kunnen de eisen die aan de deelnemers worden gesteld nog niet aan. Want bij het avondmaal speelt ons belijdend geloof een grote rol.

Zo is er dus belangrijk verschil tussen doop en avondmaal. Het één is geen duplicaat van het ander, maar het één roept om het ander. Dat wil zeggen: de doop roept om het avondmaal. De roep van God in de doop vraagt om ons gelovig antwoord aan het avondmaal.

De openbare geloofsbelijdenis is wel eens 'antwoord op de doop' genoemd. Maar die openbare geloofsbelijdenis heeft dan wel de functie van het **verkrijgen** van toegang tot het avondmaal! Dat is de eigenlijke openbare geloofsbelijdenis. Het avondmaal is pas echt het antwoord op de doop. Want in de doop horen we Gods roepstem. Hij roept mensen tot het verbond. In dat verbond mogen ze leren geloven. Dat geloof mogen ze belijden en beleven aan de maaltijd van Christus.

Het is goed om dit onderscheid vast te houden. Je staat dan sterker tegenover de mensen die de doop graag willen uitstellen tot het moment dat iemand zelf bewust gedoopt wil worden. De doop krijgt bij hen namelijk hetzelfde karakter als het avondmaal: openbare belijdenis van het geloof. Dat kun je van kinderen niet vragen. Bij het avondmaal niet, en dus bij de doop ook niet. Tenzij je doorziet dat het karakter van de doop anders is dan dat van het avondmaal: geen openbare geloofsbelijdenis van onze kant, maar de roepstem van Gods kant. In die roep spreekt Hij ook de kinderen aan.

Tegelijk sta je ook sterker tegenover mensen' die het avondmaal willen openstellen voor de jonge kinderen. Het avondmaal krijgt dan hetzelfde karakter als de doop: de Here geeft ons het heil in Christus. Dat geeft Hij toch ook aan de kinderen. Bij de doop, en dus toch ook bij het avondmaal. Tenzij je doorziet dat het karakter van het avondmaal anders is dan dat van de doop: niet slechts een gave van de Here, maar een maaltijd waarbij wij van onze kant in bewust geloof eten van Christus. Daar zijn jonge kinderen niet meteen klaar voor.

K. Harmannij

* RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS * STATIONSSTRAAT 131, 3851 N D ERMELOO * TEL. 03417-52405 ■ FAX. 03417-51394 * OUDE KIJKIN'T IJSTRAAT 71.9711 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX. 050-187210 ■ RIEMER

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS

Nog ruim één maand te gaan voor het nieuwe jaar start. Tijd om na te denken over bijbelse dagboekjes:

DE KRACHT VOOR ELKE DAG 1994

Twaalf predikanten namen weer een maand voor hun rekening. Een blik erin leerde ons dat het dit jaar een boeiend dagboekje is geworden, ook voor wat jongere gezinnen, f 16,50.

Niet voor een speciaal jaar is het dagboek van DS. P. GROENENBERG, EEN KONINKLIJK WOORD. Met voor feestdagen speciale leesstukken achterin. Stevig gebonden: f 36,00, paperback f 29,00.

Speciaal voor jongeren drie uitgaven: INGE OOSTDIJK, ONDER DE INDRUK (voor 12-16 jaar) f 15.75.

DS. R. TIMMERMAN, LEVEN... MET GOD (over de wet, het gebed en de apost. geloofsbelijdenis, bedoeld voor 15 jaar en ouder) f 18.75.

DS. C. VAN DEN BERG, LEER ONS BIDDEN (bedoeld voor 16 jaar en ouder) f 16,75. Voorjaar 1994 volgen er meer titels.

G. Riemer, Boekverkooper te Ermeloo

Stationsstraat 131, 3851 ND Ermeloo /Tel: 03417 - 52405 / Fax: 03417 - 51394

Boekhandel Ben Doornbos

Oude Kijk in 't Jatstraat 71, 971 2 EE Groningen / Tel: 050 - 134041 / Fax: 050 - 187210

3417-51394 * OUDE KILK INT L ASTRAA 71, 9712 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX NSU.1A7710 * BICMFB & WAI INGA, BOEKVERKOOPE * STATION55TRAAT 131, 3851 ND ERMELD * TEL. 03417-52405 * FA)

LICHT EN SCHADUW IN DE LAGE LANDEN

Drs. H. Veldman heeft een aantal losse artikelen in *De Reformatie*, het *Nederlands Dagblad* of *Woord en School* grondig bewerkt. Omgewerkt vormen ze de kern van een goed bruikbaar boek. De (kerk)historicus van het Gomarcollege te Groningen behandelt een tiental figuren en aspecten van de Nederlandse kerkgeschiedenis.

De schrijver verdient dank voor de goede leesbaarheid. Het gaat in *Licht en schaduw in de Lage Landen* toch echt niet over eenvoudige zaken, maar de verteltrant is zo boeiend, dat de lezer er zich helemaal bij betrokken weet. Ook zonder vakkennis en al te veel inspanning is het betoog goed te volgen. Om zijn verhaal goed te doen heeft de auteur het zich in de voorbereiding niet gemakkelijk gemaakt. De 47 noten achter de tekst van hoofdstuk 1 en de literaturopgave achter de daarop volgende hoofdstukken maken dat wel duidelijk. We komen er aardig wat dissertaties in tegen, een inaugurele rede, meerdere tekstedities en daarnaast ook secundaire literatuur in het Duits, Engels en Frans.

Of het nu Geert Grote, Desiderius Erasmus of paus Adrianus VI van Utrecht betreft, Veldman heeft duidelijk de bedoeling een zo eerlijk mogelijke interpretatie te bieden. Hij zoekt zijn kracht in werkelijke, terzake doende karakteristieken en niet in een stichtelijk protestants sausje.

In enkele zinnen zet hij een karakteristiek van een tijd of persoon op papier. Geert Grote wordt getekend temidden van een versterkte en eigenwillige, kerkelijke structuur. Een vraag die de schrijver niet uit de weg gaat is deze: greep de beweging van de Moderne Devotie vóóruit op de hervorming van de kerk? (42) Twintig bladzijden verder wordt op die vraag een afwijzend antwoord gegeven; m.i. terecht.

Op blz. 58 wordt de grote bekendheid van Thomas à Kempis toegespitst op het feit dat hij 'de (vermoedelijke) schrijver' van *De navolging van Christus* is. Het tussen haakjes gestelde kan wel weg sinds L.J.M. Delaissé in 1956 een tweedelige studie schreef over het door à Kempis in 1441 gehandtekeningde handschrift 5855-61 uit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. De uitkomst van de studie was, dat dit handschrift een autograaf was, dus een handschrift waarin een auteur zijn eigen werk neerschrijft. Thomas schreef de 4 tractaten niet alleen (als kopiist), maar stelde ze ook op (als auteur).

Het hoofdstuk over Angelus Merula, de 'ketterse' pastoor van Heenvliet, zet heel mooi in met een journaal-achtige verslaggeving van de executie van deze 75-jarige priester. Maar of de pastoor een 'sacramentariër' is geweest in de betekenis die L. Knappert in 1924 aan deze term gaf, zo-

als op blz. 115 wordt vermeld, moet worden betwijfeld. Dat geldt ook voor een omschrijving als 'nationaal-gereformeerden', ook op blz. 115. De constructie van een nationale beweging van sacramentariërs met een theologie met eigen, nationale Reformatie-kenmerken die zich vooral op Zwingli zou hebben georiënteerd, is naderhand sterk bekritiseerd. Veldman pakt op blz. 116 de term 'sacramentariërs' echter opnieuw op. Hij acht het mogelijk de 'eigen' aard van de 'sacramentariërs' beter te leren kennen. Nogmaals: de term heeft weinig specifiek. Het is een zeer algemene aanduiding voor allen die het eucharistisch offer afwijzen. De term was in de eerste helft van de zestiende eeuw in gebruik in Duitsland, de Nederlanden, Frankrijk en Engeland en er werden allerlei soorten 'ketterse' mee aangeduid, zowel anabaptisten als calvinisten. In de processtukken vinden we de term voor één en dezelfde groep 'sacramentariërs' zelfs afgewisseld met de omschrijving 'lutheraenen'.

Genoeg over detailkritiek. We hebben hier immers een fijn boek, het lezen waard. Maar de tijd zit niet erg mee. Onlangs nog trokken uitgeverij en boekverkopers aan de alarmbel. Met een docent als Veldman mogen we erg blij zijn. Hij werkt onder jeugd die in het televisietijdperk is geboren en opgegroeid. Hij verstaat de kunst een niet eenvoudige boodschap zó te verwoorden dat een brede kring het kan begrijpen. We hopen dat mede door zijn boek het historisch besef onder ons levend blijft. Laat een gemotiveerde achterban het aanschaffen. Het is van levensbelang dat we goed blijven zien of en hoe mensen God dienen en de kerk gebouwd wordt. *Licht en schaduw in de Lage Landen* maakt dat in figuren en aspecten van de Nederlandse kerkgeschiedenis tot tien keer toe goed duidelijk.

F. van der Pol

N.a.v.: H. Veldman, *Licht en schaduw in de Lage Landen*. Figuren en aspecten van de Nederlandse kerkgeschiedenis. Goes: Oosterbaan & Le Cointre b.v., 1993. 238 pag. Prijs: f 26,50.

Levensbeschouwing weer in de mode?

Agnes Amelink bericht in *Trouw* van 8 november over een conferentie van het *Nederlands Gespreks Centrum*:

Levensbeschouwing is in de mode. Theologen worden weer aan tafel gevraagd in spraakmakende praatprogramma's, kranten stoppen meer religie in hun kolommen dan ze lange tijd hebben gedaan en bij lezingen over religieuze onderwerpen zitten de zalen vol.

Terwijl de godsdienst zich steeds meer uit het publieke leven terugtrekt is er een discussie op gang gekomen over wat er moet gebeuren met de ontstane leegte. Daarbij gaat het vooral om de betekenis van religie voor de samenleving. Niet dat de dolende schapen zich nu haasten om weer kudde te formeren, nee, het gesprek van de dag is vrijblijvend. Opvallend is daarbij dat de kerken zich tot nu toe nog nauwelijks in de discussie gemengd hebben. De oude instituten zijn nog druk met zichzelf en de leegloop zo lijkt het.

Afgelopen vrijdag en zaterdag belegde het Nederlands Gespreks Centrum een conferentie over de 'Revitalisering van de levensbeschouwing'. Terwijl zich gewoonlijk zo'n zestig belangstellenden voor de bijeenkomsten van het centrum melden, pilde de zaal nu uit met 120 deelnemers. Het Gespreks Centrum is een discussieclub die in de oorlog ontstaan is om de dialoog tussen mensen van totaal verschillende achtergronden te bevorderen. Opdat de 'zuilen' een beter inzicht in **elkaars** opvattingen zouden **krijgen**. Terwijl de instituten leeglopen **en/of** op instorten staan en ook politieke ideologieën terrein hebben moeten prijsgeven, is er los daarvan een hausse in religieus gekleurd engagement, aldus het Gespreks Centrum in een voorbereidende notitie. Wat betekent dit: moeten we de ontbinding in kleinst mogelijke veelvouden van kerk, religie en levensbeschouwing positief waarderen (ontkluistering uit de boeien van het leergezag) of zijn de negatieve kanten minstens zo zwaarwegend? Als inleiders waren twee coryfeeën uit r.-k. Nederland uitgenodigd, de emeritus-godsdienstsocioloog prof. **Walter Goddijn** en de kunsthistoricus en priester Antoine **Bodar**. Ook sprak de voorzitter van het Humanistisch Verbond, prof. J.F. **Glastra** van Loon. Een media-genieke protestant ontbrak, als **voorzitter** van het forum leverde prof. **Harry Kuitert** geen inhoudelijke bijdrage.

Het duidelijkst van de drie was **Glastra** van Loon, die eerder dit jaar enig opzien baarde met zijn pleidooi voor 'nieuwe rit en symbolen' die onze ontkerkende samenleving nodig zou hebben. Eeuwenlang was er altijd maar één waarheid voor iedereen en overal, maar die eenheid is afgebrokkeld. Dat we in een tijd leven die levensbeschouwelijk 'in gisting' is duidt erop, zei hij, dat **vernieuwing** aanstaande is. Die mogelijkheid tot vernieuwing moeten we dan ook aangrijpen, en niet zien als een aansporing tot herstel van het oude.

Anders dan **Glastra** van Loon pleitte Antoine **Bodar** wel voor een vasthouden aan het orthodoxe standpunt, uiteraard van rooms-katholieke kleur. En dat niet omdat dat standpunt oud is. Maar omdat het de eeuwige waarden bevat, en daarom voor alle tijden is. Net als in zijn televisie-programma's van enige tijd terug was ook nu zijn adagium: 'Eeuwig gaat voor ogenblik'.

Overtuiging

In het blad *School* van november 1993 schrijft **Dirk van den Brink**:

Ik ken geen grotere kracht in het onderwijs dan de kracht van de overtuiging. (...) Leerlingen vragen om leraren die optreden met gezag. Dan weten ze waar ze aan toe zijn. Zo vragen ze ook om mensen met een (levens-)overtuiging. Daar kunnen ze zich aan optrekken, of tegen **afzetten**. Daar hebben ze hoe dan ook de handen vol aan.

Leidt een sterke overtuiging bij ouderen dan niet makkelijk tot indoctrinatie van de jongeren? Dat gevaar bestaat zegt Van den Brink. Hij houdt niet erg van doctrines:

Een doctrine heb je, een overtuiging ben je. Een doctrine kun je beredeneren, een overtuiging overrompelt je. Een doctrine claimt het alleenrecht op de waarheid; wat wij beweren is waar, alle anderen hebben ongelijk. Een overtuigd mens aanvaardt het gegeven, dat anderen van het tegendeel overtuigd kunnen zijn. Bij de doctrine is het ja of nee, bij de overtuiging meer of minder.

Een mens kan ook persoonlijk overtuigd zijn van leerstellingen, waarbij zijn overtuiging ook een hartelijk ja inhoudt, en dus ook een nee tegen andere overtuigingen.

Van den Brink meent, dat een sterke overtuiging met respect voor andere opvattingen een must is in een samenleving die steeds bonter wordt.

Een nadeel van deze ontwikkeling is wat ik zou willen noemen de filosofie van het allegaartje. Er is een neiging om al die verschillende levensfilosofieën te beschouwen als één pot nat. Je kunt ze maar het beste in hun vet laten gaarkoken en verder je eigen weg gaan.

Maar als er iets is waar leerlingen een hekel aan hebben dan is het aan een halfzachte levenshouding. Ze houden niet van grijze compromisfiguren die de kool en de geit sparen. Ze willen niet geïndoctrineerd worden, maar zijn wel in de diepste grond religieus. Dat komt telkens en telkens weer tot uiting. Godsdienst raakt aan de grenzen van ons bestaan. Dat is wat jonge mensen boeit. Als een overtuigd leraar erover begint, gaat er een trilling door de klas. Ik laat in het midden of je er een vast lesuur van moet maken. Sommige catecheten weten er absoluut geen raad mee, maar ik heb er ook gekend die dit uur maakten tot het hoogtepunt van de week.

Nogmaals, alles hangt af van je overtuiging.

Je kunt alleen met succes een milieu-project opzetten, als je er zelf ten volle achterstaat. Je kunt op dieren dag een project opzetten over dierenbescherming, maar als het niet uit overtuiging gebeurt wordt het een verplicht nummer met averechtse uitwerking. Veel directer, en veel ingrijpender is de spontane reactie van de leraar op een actueel geval van dieren mishandeling. Dat spreekt boekdelen. Dat hoeft je niet uit te leggen.

In 1992 riep de minister van justitie de kerken op om meer aandacht te besteden aan de opvoeding tot een helder besef van normen en waarden. Kort daarop deed de minister van onderwijs hetzelfde aan het adres van de scholen. Dergelijke oproepen zijn min of meer paradoxaal. We hebben de indoctrinatie aan de voordeur uitgezwaaid. Nu ontstaat het gevaar dat we ze langs de achterdeur weer binnenhalen. Normen en waarden kun

je niemand aanpraten. Ze liggen in mensen verankerd. Wie mij tot hiertoe heeft gevolgd, weet uit elke regel, weke waarden en normen er aan mijn beschouwingen ten grondslag liggen. Ik kan niet anders, of ik moet vervallen tot onwaarachtigheid. Die dingen straal je uit. Je kunt er geen les in geven. Het maakt alle opgeheven vingers overbodig. Mensen zijn zoals ze zijn, ook in het onderwijs. Vooral als het leven er direct mee gemoeid is, komt dat sterk naar voren.

(...)

Dan pas merk je wat de levensovertuiging van de leraren voor een school betekent.

G.J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

Beroepen te Enkhuizen: S.M. Alserda te Drachten Z./O. (gerepatrieerd zendeling van Kalimantan Barat); te Harkstede i.c.m. Overschild: K.A. van der Meer, kand. te Groningen; te Nijega-Opeinde i.c.m. Mildam: J.H. Tempelman, kand. te Bergentheim; te Oegstgeest: C. Beiboer, kand. te Kampen; ds. M. de Vries, onlangs gerepatrieerd vanuit Zuid-Afrika, wil vanaf heden weer beroepen in overweging nemen. Adres: De Grouw 38,9351 LP Leek; n (05945) 18981; te Zaandam: A. Kruizinga, i.l. pred. te Johannesburg (Z. Afr.).

Aangenomen naar Hardenberg-O. (tweede predikantsplaats): G.F. de Kimpe te Axel.

Bedankt voor Kampen: A. de Snoo te Middelburg.

BEVESTIGING

Dr. W.F. Wesselink te Brouwershaven werd 21 nov. jl. bevestigd te Spakenburg-Zuid (voor missionaire dienst te Zaire). Bevestiger was ds. G. Zomer Jzn. aldaar.

DOCTORAAL EXAMEN

Aan de Theologische Universiteit te Kampen slaagden voor het doctoraal examen de heren: J. Beekhuis en G. Timmermans te Kampen.

PERSBERICHT

De senaat van de Theologische Universiteit van de Geref. Kerken in Nederland belegt, mede namens het curatorium, een bijeenkomst waarin afscheid genomen zal worden van prof. drs. H.M. Ohmann. Tijdens deze samenkomst zal prof. Ohmann een afscheidscollege geven getiteld *Zie, Ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, Jes. 65 : 17a. Enige opmerkingen m.b.t. de toekomstverwachtingen in het slot van Jesaja*. Prof. Ohmann

Evangelisatie in de jaren '90?

De Elisabethbode van de jaren '90!

STICHTING EUSABETHBODE
RUURLO
tel. 05735-2233

Voor een proefnummer/informatie kunt u onderstaande bon gebruiken.

S.v.p. opsturen in een open enveloppe, zonder postzegel, aan:
EB - Antwoordnummer 3520 - 7260 ZX Ruurlo.

Naam: .....

Adres: .....

Postcode: ..... Plaats: .....

wil graag een proefnummer van de EB ontvangen en/of informatie over de EB

Cursus: De Gereformeerde Kerken in de 20e eeuw.

Tweede avond: De jaren dertig.

Boeiende en actuele cursus, m.n. voor jongeren van 17 jaar en ouder.

Enschede: 16 dec. Deppenbroekstr. 4
Groningen: 16 dec. H.R. Holststr. 5
Zwolle: 16 dec. Campus 5
Leeuwarden: 6 jan. C. Manderstr. 12, Huizum
Rotterdam: 12 jan. Valenciadreef 15
Alkmaar: 14 jan. De Laat 80
Eindhoven: 20 jan. Orionstr. 7
Amersfoort 27 jan. Paladijnenweg 251

Aanvang: 20.00 uur.

Kosten: f 7,50 per avond. Schetsen in *De Reformatie* of bestellen (f 5,- p. st.) bij GW.

Bel voor de folder: GW, Zwolle, 038-231666.

dr. W.G. de Vries
drs. H.R. Schaafsma
drs. H. Veldman
dr. W.G. de Vries
drs. H.R. Schaafsma
drs. H.R. Schaafsma
dr. W.G. de Vries
dr. W.G. de Vries

is sinds 2 sept. 1981 aan de universiteit werkzaam geweest als hoogleraar Oude Testament. De **afscheidssamenkomst** wordt D.V. gehouden op 6 dec. a.s., om 14.30 uur in de Stadsgehoorzaal, **Brugwal 84** te Kampen. Na afloop is er gelegenheid prof. Ohmann de hand te drukken.

MEDEDELING DEPUTATEN GENERAAL-SYNODALE PUBLIKATIES

Vrijwel het hele rapport van de commissie inzake het vrouwenstemrecht en de daarmee verbandhoudende besluiten genomen door de Generale Synode te **Ommen** 1993, zullen als *afzonderlijke publikatie* worden uitgegeven.

De uitgave zal door uitgever De Vuurbaak worden vervaardigd en zal begin dec. a.s. onder de titel *Vrouwenstemrecht in de kerk verkrijgbaar* zijn bij de boekhandel.

De tekst van het commissierapport en de besluitteksten die daarop zijn gevolgd, zullen tevens integraal in de **Acte** worden opgenomen. De uitgave van Acta van de GS **Ommen** 1993 zal medio febr. 1994 ook in de boekhandel verkrijgbaar zijn.

De uitgave van de Acta zal aan de plaatselijke kerken, behorende tot het verband van de **Geref.** Kerken in Nederland, worden toegezonden.

PERSBERICHT

Op 13 dec. a.s. zal tijdens een feestelijke samenkomst in de Irmannuëlkerk te Krimpen **a/d IJssel** het 75 jarige bestaan van de **Geref.** Kerk van Kralingseveer-Krimpen **a/d IJssel** worden herdacht. Op 18 dec. 1918 werd in **Kralingerveer** een zelfstandige **Geref.** Kerk geïnstitueerd toen daar vier ouderlingen en vier diakenen in hun ambt werden bevestigd. Een gedeelte van de gemeenteleden van Capelle **a/d IJssel** en een gedeelte van Kralingen ging de nieuwe gemeente vormen. Na de Vrijmaking werden de kerkelijke grenzen verlegd en ging ook Krimpen **a/d IJssel** – in feite de gehele Krimpenerwaard – tot de kerk van Kralingseveer behoren en werd de naam uitgebreid tot die van Kralingseveer-Krimpen aan den IJssel.

Op de feestavond zal een herdenkingsboekje worden gepresenteerd. Het is op verzoek van de kerkeraad geschreven door C. **Klapwijk** en beschrijft 75-jaar plaatselijke kerkgeschiedenis. De titel ervan is: *'k Zal gedenken*. De toonzetting ervan staat in het teken van dankbaarheid.

HERINSTITUERING GEREFORMEERDE KERK NUNSPEET

De kerkeraad van de **Geref.** Kerk te 't Harde heeft na overleg met de gemeente besloten zijn beleid te richten op een zo spoedig mogelijke herinstituering van de **Geref.** Kerk Nunspeet.

Eind 1969 kreeg een klein aantal broeders en zusters kerkelijk onderdak in 't Harde, nadat de kerk te Nunspeet buiten het verband van de **Geref.** kerken was geraakt. Vanaf die tijd is steeds het principiële uitgangspunt geweest dat er, zodra dat mogelijk is, herinstituering zal plaatsvinden.

Het aantal gemeenteleden in Nunspeet **e.o.** groeide de

laatste jaren door tot een aantal van 133 op 1 okt. 1993.

Onder de titel *Nunspeet, hoe verder?* is nu een rapport verschenen, naar aanleiding waarvan de kerkeraad bovengenoemde beleidsbeslissingen genomen heeft.

Een commissie is ingesteld die de groei van de gemeenschap in Nunspeet zal gaan stimuleren. Een andere commissie zal de genomen beleidsbeslissingen verder uitwerken en de praktische consequenties in kaart brengen. Een van die consequenties is dat er z.s.m. begonnen wordt met het beleggen van kerkdiensten in Nunspeet. Voor meer informatie: Mw. P.J. Noordzij-de Gelder, ☎ (03412) 51195.

HULP AAN CHRISTELIJKONDERWIJSOP JAVA

Met medewerking van Educa Transfer International is een lesproject over Indonesië-Malang tot stand gekomen. Dit lesproject heeft een tiental lesopdrachten en een leskist met materialen voor leerlingen van de hoogste klassen van de basisschool en de laagste klassen van de middelbaar onderwijs. Door een duidelijke omschrijving en een uitgebreide toelichting is het zo mogelijk dat leerkrachten een aantal lessen geven in hun klassen, waardoor leerlingen op de hoogte komen van het leven in Indonesië. Ook kunnen er andere materialen als rijstkaarten e.d. verkocht worden voor het goede doel. Meer informatie over dit scholenproject Indonesië: *Educa Transfer International*; drs. H. Wubs, Postbox 1492, 3800 BL Amersfoort, ☎ (033) 651272; *Stichting Setia*: J. Sikkema, Smitstraat 33, 7731 DP, **Ommen** ☎ (05291) 53645.

De hulp aan noodlijdende scholen op Oost Java is dringend nodig. Allen die giften willen schenken kunnen deze storten op **banknr. 321442989 Rabobank te Ommen**. Indien een **bijbelkring** of studievereniging via dia's of spreker aandacht wil geven aan dit project dan kunnen zij met bovenstaande adressen contact opnemen.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Meppel * *Predikant*: L. Sollie, Rietzoom 3, 7943 MH, ☎ (05220) 40455 (p. 68).